

Letsch Endre

KÖZIGAZGATÁSI TERMINOLÓGIÁNK ALAPPROBLÉMÁI*

A magyar nyelvű okiratok görbe tükrében

Dolgozatomnak eredetileg a *Különös tekintettel Az általános közigazgatási eljárásról szóló törvény magyar nyelvű fordításának kritikájára* alcímet kívántam adni, ám mint annyiszor eddigi tevékenységem során, az élet tapasztalatai rá-cáfoltak a tervekre.

Ártatlan naivitással fogtam ugyanis hozzá a magyar nyelvű közigazgatási iratminták átböngészéséhez, hogy néhány szerény lektori beavatkozással jobbitsak a rendelkezésemre bocsátott szövegek minőségén. Az eredmény (újságírói jassznyelven szólva): térképeket rajzoltam a kéziratokból. Ennek oka egyfelől, hogy munkámat igyekeztem nagyfokú alapossággal végezni, másfelől pedig szellemi és nyelvi állapotunk meglehetősen közepes színvonala a vétkes. A javítás mindennapi és halaszthatatlan feladatunk.

Lássunk tehát hozzá egyenjogú közigazgatási nyelvhasználatunk, határozataink nyelvezetének pallérozásához.

Az első, a tartományi kisebbségügyi minisztérium által kiszemelt és a kezem ügyébe adott határozat fejrészében (szerbül: zaglavlje) azonnal szemet szúrt a *Szerbia Köztársaság* állammegnevezés. Furcsa, gondoljunk csak az anyaország jól bevált, meghonosodott *Magyar Köztársaság* elnevezésére, senki emberfiának nem jut eszébe Magyarország Köztársaságot mondani, sem írni. Nálunk persze lenne némi létjogosultsága a „Republika Srbija – Republika Srpska” terminológiai elkülönítésének, ám az egységesnek mondható nyelvi gyakorlat megoldásai abba az irányba mutatnak, hogy a Bosznia-Hercegovina szerves részét alkotó alakulat nevének magyar fordítása elé a megkülönböztetés jegyül oda kell tennünk: *Boszniai Szerb Köztársaság*. El ne kalandozzunk azonban, száz szónak is egy a vége, államunk helyes és általánosan elfogadott magyar neve: *Szerb Köztársaság*. (Nem tartozik szorosan e tárgyhoz, de ha már államnevekről beszélünk, hadd említsem meg: Ágoston professzor úrral ellentétben jómagam a *Szerbia-Montenegró Allamközösség* változat mellett kardoskodom, mert érzésem szerint ha azt mondjuk: *Szerbia és Montenegró*, akkor a két tagköztársaságról külön-külön beszélünk.)

Továbbhaladva a fejrész elemzésében: megoldhatatlannak látszó probléma elé állítja fordítóinkat (e sorok íróját is) a „Gradska uprava” kifejezés magya-

rítása. Volt az már szerény produktumainkban *igazgatóság, igazgatás, közigazgatás* meg miegyéb, mígnem a készülő iratminták szövegeit elemezve arra a lángelméjű fölfedezésre jutottam, miszerint tulajdonképpen ez a bizonyos „Opštinska uprava, Gradska uprava” kifejezés-sorozat egy az egyben a magyarországi *Közigazgatási Hivatalnak* felel meg. Tehát a pontos nyelvi megoldás adva van az előbb leírt formában: *Községi* vagy *Városi Közigazgatási Hivatal*, azzal a diszkrét bíráló megjegyzéssel, hogy a *községi közigazgatás* mint terminus technicus az égvilágon semmivel sem utal egy állami szerve, ellenkezőleg, csak megtévesztésre alkalmas, hiszen egy jogág, az igazgatási, a közigazgatási, az államigazgatási jog nevére asszociál.

A Magyar Nemzeti Tanács Nyelvhasználati Bizottsága borzasztóan kikapott Szloboda tanár úrtól egy alkalommal, amikor a *záradék* szót használta a helyes *határozat* helyett, remélem, én nem jutok ugyanerre a sorsra, ha a szerb „Klauzula pravosnažnosti” mintájára *jogerősségi záradék*nak titulálom a magyar szövegben lelt kurta megjegyzést: *jogerős*. Ennek így semmi baja sincs, mégis suta, szerintem bátran írhatjuk magyarosan és pontosan: *jogerőre emelkedett*. Remélem, szorgalmas és mindennapi verejtékes munkájukba néha bele is fáradó fordítóink egy pillanatra sem fogják megjegyzéseimet személyük elleni támadásnak fölfogni. Itt még a legelején le kell szögezni: minden szavamat a jobbító szándék vezérli, nem pedig az akadémikuskodás és a kipellen-gézés.

Igen gyakori hiba az a tükörfordítás, amikor a tolmácsok a „stvar”, vagy a „predmet” szót *tárgynak* fordítják, holott egyértelmű, hogy az állami szerv *ügyről*, nem pedig *tárgyról* dönt eljárása során.

Úgy látszik, a több mint két évtizeddel ezelőtt – terminológiai témakörben – szóban elmondottak és papírra vetettek falra hányt borsónak bizonyultak a tekintetben, hogy a közigazgatási jogban az ügy végét érdemben lezáró döntést nem *végzésnek*, hanem *határozatnak* nevezzük, a kisebb jelentőségű, nem ügydöntő „zaključak”-nak pedig valóban *végzés* lenne a megfelelője. Hangsúlyozzuk ki még egyszer: az iratmintáink garmadáját kitevő lényegbeli aktusokat egytől egyig *határozatnak* ildomos titulálnunk, még akkor is, ha ennek meghonosítása e pillanatban kissé reménytelennek látszik és a terminológia egységesítése a legnehezebb feladataink egyikeként fogható föl.

Nem kizárólag közigazgatási, hanem általános nyelvpolási probléma, és nem csak délvidéki-vajdasági, hanem magyarországi magyar gond is, annak a hivatali bükkfanyelvi betokosodott fordulatnak a kigyomlálása, mely így hangzik: *jóváhagyásra kerül, megrendezésre kerül, kerül, amibe kerül, mi megkíséreljük helyre tenni a dolgokat, imígyen: az alapszabály, hogy mindig megpróbáljuk gondos értelmezéssel meghatározni, melyik szerv az, amely valamit jóváhagy, engedélyez, tilt, tőr stb.* Ha most a szomszédban jeleskedő bírósági csoportnak (az utalás a szabadkai Pátia Szálló másik üléstermében – a közigazgatási munkacsoporttal párhuzamosan, egy időben – ügyködő igazságügyi szakcsoport munkájára vonatkozik) javasolnék pontos megoldásokat, akkor azt mondanám: *a Bíróság megállapítja, nem pedig megállapításra kerül, még kevésbé megállapítást nyer, ami ugyanolyan rossz és ugyanolyan terjengős.* A mi esetünkben a szerv, amely a határozatot hozza: a Hivatal. Tehát kézenfekvő: *A Hivatal jóváhagyja.*

A birtokomban, mi több, a tulajdonomban levő magyarországi anyakönyvi kivonatok egyértelmű nyelvi tanúsága szerint azt a bizonyos, szerbül „matično područje” formában élő kifejezést magyarul nem *körzetnek*, hanem *anyakönyvi kerületnek* nevezik. Hadd térjek ki ezen a helyen megint egy analóg példára, a gyakori hibára, mely napilapunk híres újságírói tollából szokott kicsöppenni túl gyakran és helytelenül: *Újvidéki Körzeti Bíróság* – mondják, holott a helyes terminus a *Kerületi Bíróság* (Magyarországon például: Központi Kerületi Bíróság).

Térjünk vissza azonban gyorsan-frissen analizált határozatunkhoz, melyben a következő problémát a *sorszám*, mint terminus okozza. Majd három évtizednyi pályafutásom során a szerb „tekući broj” kifejezést magam is gyakorta fordítottam lustaságból, eleinte tájékozatlanságból pontatlanul, szó szerint: *folyószámnak*. Példatárunk első gyöngyszemében itt a tükörfordítást az eljáró fordító elkerülte, és *sorszámot* írt, ennek végső soron nem is volna semmi hibája, ám újra segítségül hívtam északi szomszédunk eredeti kivonatát, annak megoldását, és ezt olvastam ki belőle: *anyakönyvi szám*.

Gondom volt továbbá azokkal a névírási formákkal, hogy: Piros vagy Piroš, György vagy Đerd, de ennek részletes megtárgyalása a távoli messzeségbe vezetne bennünket és túllépné szűkre szabott időnk és térbeli terjedelmünk korlátait. Maradjunk annyiban: a hivatalnok keze meg van kötve, ha szerb névalakkal találkozunk, ennek megváltoztatására, magyarítására csak külön közigazgatási eljárásban nyílik mód. Annyit azonban mindenképpen jegyezzünk meg, hogy a magyar helyesírás szabályaival dacoló *Maria-ról Mária-ra* szórnyszüleményeket föltétlenül el kell kerülnünk, és akkor leleményesen pl. *neve Maria helyett, a jövőben Mária lesz* fordulatokkal operálva ildomos leütni a magyar alaphangot.

Nem komoly hiba, mégis megjegyzem: a mássalhangzó-torlódást jó, ha elkerüljük, különben is a magyarországi iratmintatárak mind egységesen tüntetik föl: az *indokolás* lesz az „obrazloženje” a rosszul használt *indoklás* helyett.

Anélkül, hogy bele kívánnám vetni magamat a közigazgatási szervek hierarchiájának és szerkezetének minden legapróbb zugába-bugyrába, megjegyzem: a hivatal főosztályának az alegysége – a polgárok személyi állapotával foglalkozó osztály, kissé ellentmondásosan, nem került bele sem a fejrészbe, sem a rendelkező részbe. Viszont benne van az indokolásban, majd amikor az eljáró szerv illetékese aláírásával látta el a dokumentumot, az osztály (nem a főosztály, nem a hivatal) neve került oda a lap aljára. Tudom, ez nem kimondottan terminológiai észrevétel, de hát bölcs tanáraink idejekorán figyelmeztettek volt bennünket arra az idült körülményre, miszerint a tartalom és a terminusok nem igazán válhatnak szét, nem élhetnek külön életet. Nem kell ahhoz még csak jó jogásznak sem lenni, elég egy kis paraszti vaslogika a megállapításhoz: a határozat részeiben megnevezett szervezeti egységek szerepeltetésének egységessége és következetessége föltétlenül követelménye egy korrekt határozatnak.

Buzgón halmozza a fordító a passzív fordulatokat (kissé ügyetlen a *be lett tekintve* kifejezés). Tisztában vagyunk vele, hogy a „be van az én zubbonyzsebem varrva” változatoktól mindig eltekinteni tulajdonképpen elterjedt tévhit, nyelvi babona, de azért nyugodt lelkiismerettel aláhúzhatjuk, a zárójelben megadott verzió helyett megint csak a *hivatal betekintett* kifejezés lesz a meg-

felelő, hogy a szenvedő és személytelen szerkezetek minél kisebb számban forduljanak elő a hivataloskodásokkal amúgy is elkerülhetetlenül megterhelt és túlterhelt szövegeinkben.

Jogorvoslás – fordít a fordító, pedig az credeti szerb szövegben szépen és helyesen áll: „Pouka o pravnom sredstvu”. Jó, hogy elkerültetett a veszélyként leselkedő tükörfordítás („pravno sredstvo” – *jogi eszköz*), egyszerűen érthetetlen azonban számomra, miképpen nem ismeri egy viszonylag tapasztalt vajdasági magyar fordító a bevált *jogorvoslati utasítás* vagy *jogorvoslati tájékoztató* kifejezéseket, hiszen ezek – legalábbis az én szakmai környezetemben alkotók számára – húsz évvel ezelőtt is közismertek voltak.

A „žalba” magyarul nem *panasz*, hanem *fellebbezés*. Igaz, hogy általános szakszóként, ha sérelmünket hivatalosan bejelenteni kívánjuk jogorvoslat végett, akkor *panaszíratot* nyújtunk be, de ez csak a köznyelvi túlsúlyú értelmező szótárban van így, a jogorvoslati eszközöknek minden jogágban szigorú terminológiai megnevezésük van. Esetünkben tehát a helyes fordítás a *fellebbezés*.

Kissé slendrián, és a magyar hivatali nyelv szellemétől, meg a jogszabály-megnevezésektől is idegen az „administrativna taksa” – *adminisztratív illeték* formában történő fordítása, hiszen aki vett már okmánybélyeget például Szegeden, az tudhatja, hogy ezt *közigazgatási illeték*nek kellett volna fordítani.

Ide tartozik még a „tarifnik” – *tarifaosztály* kisebb pontatlanság is, ha már megmaradunk a *tarifánál*, akkor *tarifaszámot* lehetne mondani, magyarosítva megfelelőbbnek látszik a *díjtétel* terminus, bár ezen a ponton magam sem volnék kizárólagos. Így sem rossz, ahogy az elsődleges megfogalmazásban állott (tarifaosztály).

Távirati stílusban még néhány lektori beavatkozás: az *illeték megfizetettve* helyett magyarosabb, bejáródottabb, hagyományosabb a *leróva*, a *megsemmisítve* helyett pontosabb az *érvénytelenítve*, a *mellékelve* helyett, legalábbis magyarországi fülnek (nem mondom, hogy zene) dallamosabb a *csatolva*.

Végül, de nem utolsósorban tegyünk említést egy szarvashibáról: a *kézbesítési utasításban* (jaj, de konyhanyelvinek is tűnik az a bizonyos *végzést kapja* változat!) a 3. pont alatt teljesen tévesen áll az *Iktató* terminus, mely ugyanis a „Pisarnica” megfelelője volna, az eredetiben viszont szerbül az „Arhiva” áll, aminek esetünkben az *Irattár* a megfelelője.

Maradjunk annyiban, hogy indulásnak igen részletes volt a fönti megjegyzéssorozat, a továbbiakban nem is akarom ilyen szörszálhasogató módon lekötöni a tisztelt olvasók lankadó figyelmét, azért néhány gorombább melléfo-gásra az elkövetkezendőkben is bátorodom majd rávilágítani.

A második iratminta, mely kezem ügyébe került, már jórészt a típusos hibákat ismételte meg. A bevezető részben egy olyan nyakatekert vonzattal találkozhattunk, mint: *neve megváltoztatására vonatkozó kérelme*. Egyszerűen és nagyszerűen: *névváltoztatási kérelem*.

Borsódzott a hátam a borzadálytól a *JELENA-ról ILONA-ra* nyelvi för-medvények láttán! Annyira azért nem lehetünk igénytelenek, hogy legalább a toldalékolás alapszabályainak eleget tegyünk hivatali fogalmazványainkban. Ez egyben önkritika is, mert a munka sietségében – nehéz beismerni, de így van – jómagam is rohanva leginkább, csak a mély hangrendű -án toldalékot

használtam, meghagyva ezáltal a mindenkori kitöltő számára azt a megtiszteltetést, hogy javítson, kiegészítsen.

Újabb terminológiai megjegyzéseim: az „Uverenje o državljanstvu” magyarul nem *Állampolgársági bizonylat*, hanem *bizonyítvány*, a „Mesna kancelarija” pedig nem *Helyi Iroda*, hanem *Helyi Hivatal*, mint ahogyan azt neves nyelvvelőnk, Kossa János 1978-ban *A mi nyelvünk* című kötetében negyed századal ezelőtt találóan megfogalmazta. Sajnos, az idő múlása minket inkább a nyelvi enyészetbe taszított bele, mintsem a fölemelkedésbe.

A „Prijavno-odjavna služba” tükörfordításban *Ki-bejelentkezési szolgálat*-ként szerepel, a magyarok odaát azt *Népességnyelvtartás*ként ismerik és használják, mivel azonban nem biztos a teljes tartalmi-fogalmi átfedés, e sorok szerzője a *Lakcímnyelvtartás* terminust javasolja. Persze, kinek a pap, kinek a papné, a nyelv nem számítan, mindenesetre a Nyelvi Bizottságnak folyamatos tevékenységével az egységesítés feladatát is el kell végeznie.

Végül, az „Arhiva” kifejezés, gondolom azért, hogy a hibák se csak egyhangúak, hanem változatosak is legyenek, ezúttal a főnnebb kifogásolt *Iktató* helyett *Levéltár*ként kapott helyet, a helyes pedig az *Irattár*.

A harmadik, mintául szolgáló mutatványpéldány, a halál tényének utólagos alapbejegyzése iránti kérelem nyomán megfogalmazódott határozat. Nem sok új kritikát mondok, kénytelen vagyok leszögezni a tény, miszerint kicsit összevissza fordulnak elő az *alapbejegyzés* (helyes), meg az *alapírás* (helytelen) terminusok. Megemlítendő még a „JMBG” szerb mozaikszó magyar tükörfordítása: *PETSZ – a polgár egységes törzsszáma* formában, holott tudvalevő: a *személyi szám* kifejezés az általánosan elfogadott és pontos.

A Közigazgatási Hivatal eddig emlegetett Osztálya által hozott, utolsóként elemzett iratminta állampolgársági ügyre (utólagos bejegyzésre) vonatkozik. Attól az apróságtól eltekintve, hogy a rendelkező részben hiányzik az állítmány, nem sok új kifogást emelek. Csupán egy, a rövidítésekre vonatkozó megjegyzést legyen szabad tennem. A magyar fogalmazó a Belügyi Titkárságot *BT*-nek rövidítette. No mármost, ez a bizonyos bété a vállalati jogban ismeretes, betéti társaságot jelent, a nemzetközi közjogban pedig a Biztonsági Tanács közismert rövidítése. A magyar közigazgatási jogban a Belügyminisztériumot valóban *BM*-nek rövidítik közkeletűen. Ebből az következik, hogy a „MUP” = *BM*. Ha azonban szövegünkben „Sekretarijat unutrašnjih poslova – SUP” áll, a félreértések elkerülése végett, a zavarokat kiküszöbölendő, kénytelenek leszünk a rövidítést mellőzni, s bármilyen unalmas is a gépelés (mint most nálam is), sűrítés nélkül az egész kifejezést lesz a legjobb föltüntetnünk. Ugyanez a megállapítás vonatkozik a *SZK* – Szerb Köztársaság megjelenítési formára is, mely engem speciel a szocialista, a szovjet, a szlovén és a jó ég tudja mi másra nem emlékeztet még, megzavarva a terminológia feltétlen követelményét: az egyértelműséget. Jó tanácsom: ha már rövidíteni akarunk, legyen *Szerb Közt.*

Örömmel jelenthetem be, hogy a következő analizált határozatcsoport (a választói névjegyzékek naprakésszé tételéről szóló) megszövegezése nyelvvelősségi és terminológiai szempontból egyaránt öt emelettel az előzőek fölött foglal helyet a képzeletbeli számlélétrán.

A *személyazonossági igazolványt* magyarul közkeletűbben (gondoljunk csak Bródy János népszerű slágerének címére és refrénjére) *személyi igazolványnak*

hívják. Egy-két terjengős (*megállapítást nyert*), valamint az eljáró szerv megnevezését személytelenül elmulasztó (*helyesbítik a hivatal helyesbíti helyett*) fogalmazásmód fordul csak elő. Ne legyünk túl szigorúak, ez a színvonal csak üdvözölhető.

A következő „megvizsgált” határozat fordításának szerzője én vagyok, aki majdnem tévedhetetlen, meg különben is mióta szokás politikusok és egyéb emberszabású lények, például fordítók, lektorok körében önmagunkat kritizálni? (Ma óta?) A félreértések elkerülése végett a választók névjegyzékébe való bejegyzésről van szó. Itt csupán egy szokatlan megoldásomat elemezném röviden: történt ugyanis, hogy a valóban szokatlan, régies és a mai magyar nyelvtanban igen elavultnak minősülő szóképzési elemmel éltem vakmerően. Korszerű nyelvészek biztos meg is feddnek érte. Ám megjegyzem az alapigazságot: a magyar jogi terminológia a világ egyik legkikristályosodottabb szaknyelve, amelytől nem idegenek a régies elemek sem. Ezért volt hát a faltörő bátorság részemről, amikor a *hivatal bejegyzí* kézenfekvőbb megoldás ellenében a *bejegyeztetik* archaizmusra esett a választásom.

Ugyanezt a „sziporkát” alkalmaztam a halál miatti törlésről szóló határozat fordítása során is. Itt a *bejegyeztetik* (upisuje se) analógiájára a *töröltetik* (briše se) verziót mazsoláztam ki a tűrhető, jó és legesleghelyesebb fordítási lehetőségek tárházából.

Elérkeztünk az űrlapok, iratminták megszerkesztéséhez. Magyar nyelvű nyomtatványokat írtunk az OUP jelzésű szerb minták alapján – melyek viszont a törvény szigorú szavának szellemében születtek –, néhol bizony a mindenáron való megfelelés görcsös igyekezetéből sajnos, a nyelvi „gyöngyszemek” aligha javítják hangulatunkat. Előrebocsátom, hogy nem kívántam beleavatkozni az *űrlap* terminus használatába, ám megjegyzem: a magyarországi terminológia ezeket a bizonyos „formulárékat” *adatlap*ként tartja számon. Szinonimaként ismeretesek ezenfelül a *nyomtatványok* (gondoljunk csak a „Nyomtatványbolt” kifejezésre, ezekben az üzletekben kitűnő jegyzeteket, kéziratokat, scriptákat lehetett és lehet vásárolni), valamint az egyetemi – jegyzetformájú – tankönyvek címeiként meghonosodott „iratmintatárak” . . . nem akarok azonban belefeledkezni a rokon értelmű szavak végeláthatatlan készletének felsorakoztatásába, csupán egy kicsit terebélyesíteni kívántam mondókámat.

Konok ragaszkodás a szerb eredetiben tapasztalt szórendhez, amikor a fordító *Elismervény a beadvány átvételéről* beszél. Ezt még a minimális lektori buzgalom sem hagyhatta helyben, a beavatkozás után *Átvételi elismervény*-nyé fogalmaztam át. Szerényen megjegyzem még, hogy a „potvrda” voltaképpen *igazolás* volna, amely szakszó úgyszintén közismert a magyar terminológiában. Ennélfogva az *Átvételi igazolás* is helyeselhető változat.

Tájékozatlanságra vall: a fordító nem ismerte az *illetékmentes* szót, az *illeték nem jár* kifejezéssel ügyetlenkedett, de a hiba helyreigazított. Ismeretlen volt számára továbbá a rubrika magyar megfelelője, a *rovat* is, melyet én szintén beloptam a nyomtatványba.

Két helyen avatkoztam be az OUP 1 űrlap megszövegezésébe. A szerb eredetiben álló „Obaveštenje o prijemu podnesaka” úgy gondolom – tartalmi elemzésnek alávetve nem annyira *értesítés*, hanem inkább *tájékoztató* a beadvány átvételének *feltételeiről*, ezért nem ragaszkodtam a rövidebb eredetihez,

hanem körülíráshoz folyamodtam, amely, érzésem szerint jobban rávilágít a lényegre.

Már-már szállóigévé vált, hogy a „nadležni organ” kifejezést nem szimpatikus *illetékes szervnek* fordítani, ezúttal a felhatalmazott, hatásköri stb. terminusok helyett a *jogosult szakszóra* esett a választásom.

Annak igazán nem a fordító az oka, hogy a törvényszakaszok rendelkezéseinek értelmében összeállított formanyomtatványok címe és tartalma keveredik (először az átvételre illetékes szervet emlegeti, majd az eljárásra jogosultat, hogy végezetül újólág visszatérjen az átvevő orgánumhoz). Sopánkodásom csupán azt hivatott kinyilvánítani, milyen malomkő nehézségű gondok nyomasztják nem mindig kisportolt, kétnyelvű szakmunka végzésére alkalmas népművelőink gyöngé vállát. Látható, a fordító és tolmács gyakran kénytelen eljátszani a jogszabályalkotó, a szerkesztő, a lektor, a korrektor háládatlan szerepét is. Nem csoda, hogy ilyen mostoha körülmények között élve és alkotva olyan vastag hibák is becsúsznak munkájába (a lónak négy lába van, mégis megbotlik), mint midőn az „odredba” kifejezést (nagyon hasonlít az „uredba”, „naredba” szavakra, mégsem az) magyarra *rendeletként* fordítja az adekvát *rendelkezés* helyett. Helyreigazítottam. Ugorjunk.

Jellemző az értelmezés hiányára, amikor az OUP-4 űrlap fordításakor e torzszülemény lát napvilágot: *Idézés* a beadvány kiigazítására. A dőlt betűs terminus a fölületes szemléltőt csúnyán megrétfálja, azaz megtéveszti. Először én is arra gondoltam, hogy az ügyfelet a szerv személyes megjelenésre kötelezi (megidézi, beidézi). Később kiderült: valójában a *felszólítás* esete forog szóban, méghozzá javításra és hiánypótlásra. Jóllehet, a Magyar szókincstár c. értékes kötetben egy tucat rokon értelmű szó kínálkozik stilisztikai jobbításra (helyesbítés, javítás stb.), meghagytam a *kiigazítást*, bár bevallom, eddigelé nem volt szerencsém e szakszóval személyesen találkozni. Stílustalanságnak érzem hovatovább a *meghatározott határidőn belül* vonzatot, ezt *megadott határidőre* változtattam. Ebben a nyomtatványban azonban a legbotrányosabb hiba mégiscsak az a helyét sehogyan sem találó *záróhatározat*, jó barátjával, a *záradékkal* mindig olyan helyeken bukkan elő, ahol az ég egy adta világon semmi keresnivalója sincs, esetünkben, erről fönnebb már ejtettem néhány keresetlen szót, A NEM ÉRDEMBEN SZÜLETETT DÖNTÉS tipikus szituációját identifikáltam (tyű, mennyi internacionalizmus!), szerbül: „zaključak”, magyarul: *végzés!!!*

Az OUP-5 űrlap első, lyukasztatás előtti részében nem találtam semmi kivetnivalót. Technikai megjegyzés csupán, ám a megértéshez fontos: ez a nyomtatvány két részből áll, az alsó fele letéphető és a perforált tartozék leválasztása után külön „életet él”, visszakерül a feladó hatóságához. Totálisan elvesztette azonban a fordítás a szüzességét, miután áttértem a perforációt követő szövegrészre. Az irat neve: „Dostavnica” – *Vétív, Kézbesítő ív*. Meggyőződésemmel azonban, hogy vajdasági magyar fülnek különösen az első szó olyan idegenszerűen hat, mint ha kínai vagy hottentotta nyelven volna elsóhajtvá. Ezért aztán módfölötti empátiával kisbetűkkel és halk halványsággal odakanyarítottam azért az *Átvételi elismervény* kifejezést is.

Megbocsáthatatlan melléfogás az a tükörfordítás, amidőn a „potvrđujem” forrásnyelvi szó a célnyelvben *megeőrsítem* lett. A kínálózó két megfelelő *iga-*

zalom, tanúsítom közül az önök számára elkészített mintában az első megoldásra adtam le voksomat.

A „radnja” magyarul (eljárási) *cselekmény*. Igazán rosszul hat az *elvégezheti a cselekvést* kifejezés, helyesbítve: *cselekményt foganatosít*.

„Može povesti svedoka” – elhibázva *tanút előállíthat*. Ha az előállításról morfondírozok, ilyen intézmény valóban létezik, csakhogy a „privodenje” és „dovodenje” fordításaként párban az *elővezetéssel*. Talán fölösleges is magyaráznom, a nem jogászok kedvéért mégis megjegyzem: az ilyesmi akkor szokott bekövetkezni, amikor a tanú vagy a vádlott ügy kerül a bíróságot, mint ördög a szentelt vizet. Ilyenkor folyamodnak a bírók a kényszerítés módszeréhez, értsd: előállítás. Esetünkben azonban távolról sem a kénytetés metódusa használatos, ellenkezőleg. Az ügyfél *magával viheti a tanút*, hogy az az érdekében vallomással lendítsen ügyén, igazán.

Az ügyfél idézése során egyébiránt a magyar hivatalos nyelv szellemében *felhívjuk az adott személyt, személyes jelenlétével tisztelje meg az eljáró hatóságot*. Kritikai észrevétel ez a fordítók rovására, akik *felszólítják* jövetelre az ügyfelet. Persze, nem hatalmas ez a hiba, csak én látványos szenvedéllyel hártalan alaposágra törekszem, nem is mindig váltok ki rokonszenvet illetően magatartással. Ugyane mintában a „zastupnik” ne *meghatalmazott*, hanem *képviselő* legyen, az eljárás költségei pedig nem *megnövekszenek*, hanem *felmerülnek* (nastaju).

Az OUP-7 űrlap címében (Poziv za stranku na usmenu raspravu – *Idézés az ügyfélnek szóbeli tárgyalásra*) huszáros rohammal és összetett szó-alkotással, pl. a tanúkihallgatás szóösszetétel analógiájára, a magyar szöveg túlterheltségének megszüntetése végett az *ügyfélidézés* terminust alkottam meg, habár – bevallom – szokatlanul hangzik ez a meghonosodott terminológiában. Viszont – érzésem szerint – az ilyen szóépítés olyannyira nyelvünk szellemében történik, hogy ezennel visszamenőleg, három mintával fölfelé is véghezviszem az itt közkinccsé följánlott változtatást.

Neve leginkább élő személynek, tehát embernek (a kutyákat, madarakat stb. ezúttal hagyjuk figyelmen kívül), ezért a *szervnek* inkább ne *neve*, hanem *megnevezése, elnevezése* legyen, az OUP-8 űrlapmintán, mint ahogy másutt is, lektorként így jártam el.

Továbbfűzve azt a bizonyos *szerv* kifejezést, nem mindig telitalálat az „organ” illetéknéppen tükörfordítása. A magyarok előszeretettel használják a *hatóság* kifejezést, például úgy is, mint *hatósági tanú* – mondják hivalkodón.

Ha már a tanúknál tartunk, nem kifogásolom a *tanúvallomás* terminust, szép, magyaros, hagyományos, csupán a szókinccs teljesebbé tétele kedvéért írom ide, hogy léteznek még a *tanúkihallgatás* és a *tanúzás* szavak is, melyeket többé-kevésbé lehet és szabad a szövegbe emelni.

Egyetlen megjegyzés a OUP-9 űrlaphoz: a „nalaz i mišljenje veštaka” kifejezés a magyar jogi-közigazgatási-hivatali nyelvben csupán *szakvéleményként*, esetleg *szakértői véleményként* életszerű, a *lelet* szót elsősorban a boncolási vagy orvosi lelet előtagjaként vette fel a mai napig is legtökéletesebb Karcsey-féle jogi és államigazgatási szótárunk, tehát néhány évtizeddel az első kiadás megjelenése után, nekünk – ha nem is kritikátlanul – ehhez kell tartanunk magunkat.

Értesítés levél átadásáról – áll az OUP-10 űrlap címében. Ez – valljuk be férfiasan – nem is magyaros, de nem is szabatos. Az első hiba: nem beszélhetünk levélről ott, ahol a szerb eredetiben a meglehetősen általános, elnagyolt és homályos „pismo” terminus áll. Érthető, ám nem tűrhető a fordító eljárása: a levél persze fődheti a hivatalos küldemény tartalmát is, azonban itt a *hivatalos irat* szakkifejezést tartjuk jónak és elfogadottnak tekintjük. A magyar jogi nyelvben az *értesítés hivatalos irat érkezéséről* kifejezés van alkalmazásban, amiről a postai „cetlik” is tanúskodnak. S még egy mondat az eredeti szerb nyelvű iratminta önellentmondásosságáról. Ha azt mondjuk: *értesítés levél átadásáról*, akkor egyértelműen bakot lőttünk, hisz a szerencsétlen kézbesítő nem adta át az iratot, ellenkezőleg: mert személyesen nem találta, bánatában az ajtajára szögezte az értesítést. S még egy szó: az ajtóra *tűztük* megfelelőjeként, pontosabb változataként a birtokomban levő iratmintatárban a *kifüggesztettük* terminusra bukkantam.

Az OUP-11 űrlap nyelvi megmunkálása során az *értesítés levél átvételéről* (Obaveštenje radi prijema pisma) kifejezésből *iratátvételi felhívás* lett. Ha van fülhallásunk hozzá, gondolom, a magyarázat fölösleges. Sajnálom, hogy a már megszokott *vétív – átvételi elismervény* nagy hirtelen *bizonyítvánnyá* avanszált (*bizonyítvány az értesítés átvételéről*), ez a megfogalmazás hivalkodóan téves. Szintúgy hibás a *beidézett* szó. Igaz: a „pozvani” valóban lehetne megidézett is, ha nem a lakásban, vagy a munkahelyen tartózkodás iránti *felszólítás* esete forogna fönn, mivel engem a felhívott személy inkább a telefonon elért egyedre emlékeztet, megszületett a *felszólított*, mint hivatalos nyelvi terminus technicus. Végül van olyan is az elsődleges lektorálatlan megszövegezésben, hogy *bizonyos kézbesítés* (odredeno dostavljanje), ami magyarul *adott kézbesítés* lett.

Az OUP-13 űrlap fordítása közben egy igen nagyon atípusos (kérem, ne asszociáljanak most a tüdőgyulladásra!) eljárást alkalmaztam, s szégyen-nem szégyen, elismerve lehetőségeim korlátait, a magyar nyelv szellemét megóvándó, fogózkodjanak meg: eltértem az eredeti szerb megszövegezésről, főlrúgva ezáltal a fordítástudományban alkalmazott első alapelvet, mármint a forrásszöveghez való hűség föltétlen princípiumát. A mondat szerkesztés konkrét példáját a lektorált iratmintákban találjuk meg, ide pedig csak egy terminológiai példát állítok: a „radni deo preklopa” kifejezésből egyszerűen elhagytam a *fedél munkarésze* megoldást, úgy éreztem, csak értelemzavaró lehet, mert csupán technikai utasításokat tartalmaz a nyomtatványt alkotó papírszelet két részére vonatkozólag. Közhely, de ez a kivétel erősíti a szabályt. Az eredeti, ha nem is gúzsba, ám köt bennünket.

Az OUP-15 űrlap fordítója nagyfokú hozzáértésről tett tanúbizonyságot (minő szerencse, hogy sehova sincs odaírva a fordító neve!), még a *kézbesítési meghagyást* is csak dicsérni tudom a szerb „dostavna naredba” szabatos magyarázatoként, az anyaországi hivatalnokok – kissé konyhanyelvi hatásnak átengedve magukat – ilyenkor odabiggyesztek: *kapja*, esetleg a *határozatról értesítést kapnak* körülírást használják.

Nincsen új a nap alatt, a hibákat több mint két évtized távlatából újra és ugyanúgy elkövetjük, az OUP-16 űrlapban láttam viszont a lektori tevékenységem során leggyakrabban kárhoztatott szakmai balfogásokat. Hogy a fordítónak mennyire mindenkori feladata a szövegértelmezés is, jellemzi a „nad-

ležnost” fordítása, mely „stvarna nadležnost”-ként *hatáskör*, „mesna nadležnost”-ként pedig *illetékesség*. Értelemszerűen a „nenadležnost”-ra is a fenti szabály vonatkozik. (A lektorálásra ítélt iratmintában rosszul szerepelt az *illetéktelenség* kifejezés a *hatáskör hiánya* helyett.) Belevetve magamat a végzés elemzésébe, itt a hatóság hatáskörének, illetve a hatáskör hiányának problémája vetődött föl, nem arról van szó ugyanis, hogy egy szabadkai szerv helyett a zentai lenne illetékes, hanem arról, hogy a közigazgatási szervek struktúrájában és hierarchiájában melyiknek kellene eljárnia. Megemlítendő még, hogy az *elutasítás* terminus (odbíjanje) mindig érdemi tárgyalást feltételez, a hatáskör hiánya miatti negatív döntés viszont – *elvetés* (odbačaj) – dilemma nélkül mutat rá az érdemi elbírálás nélküliségre. A „predlog” a törvényhozásban *javaslat*, itt helyesen *indítvány*, a „molba” helytelenül *kérés*, itt pontosan *kérvény*, a „prigovor” pedig nem *panasz* (ennek a terminusnak a helytelen használatáról már más, „fellebbezési” kontextusban szóltam), hanem *kifogás* . . .

Az OUP-19 úrlap címében fedeztem föl egy igen szokványos, gyakori hibát, a „novčana kazna” magyarul gyakran – érthető módon, de mégis tévesen – *pénzbüntetés* formában lát napvilágot, holott ezzel az alakkal kizárólag a büntetőjogi kategóriát jelöljük. A szabálysértési jogban, a közigazgatás ágaiban pervezetési rendszabályként (*rendbírság*) azonban a *pénzbírság* közkeletű terminus használandó. Ezenkívül nagyon nem tetszett az *okirattartó* szóösszetétel sem, engem kifejezetten az iratgyűjtő, iratrendező dossziéra, mappára asszociál, s mint ilyen, teljességgel elfogadhatatlan. A fordító talán ódzkodott a földbirtokosra emlékeztető *iratbirtokos* szakszótól, de ha a szerb jogszabályszerkesztőt nem zavarta a hasonló kicsengésű „posednik isprave” kifejezés, akkor nekünk sincs különösebb okunk a szégyenkezésre.

Az olvasó türelme véges, ezzel minden szerzőnek tisztában kell lennie, ez tehát az egyik oka annak, hogy gyorsabb sebességre kapcsoltam. A kérdések is többé-kevésbé ismétlődnek, a válaszok túlnyomórészt megadattak. Ne vádolhasson azonban bennünket senki a fáradás lohasztó hatásával, beszéljünk meg egy örökzöld közigazgatási terminológiai kérdést, mely képletesen szólva a koronát is fölteheti eddigi elmélkedéseinkre. Jól tudjuk: a szerv hozhat végzést, határozatot, döntést. Tisztáztuk a *határozat* és a *végzés* közötti tartalmi, lényegi, érdemi különbségeket. Most a *döntés* helyett újólga a *határozat* terminus szövegbe hívását szorgalmazom, hivatkozásom alapjául pedig nem valamiféle nyelvgyomlálás, hanem a magyarországi nyelvhasználat szokánya szolgál. A hosszú évek tapasztalata azt mutatja, hogy a régebben általam is jónak tartott és kezdeményezett „döntés” mint legáltalánosabb szakszó, az állami szervek aktusainak sorából egyszerűen kivesszünk látszik. Az általános szó az ítéletre, végzésre, határozatra ez az utóbbi. Magyarázata ez annak a látszólag ellentmondásos eljárásomnak is, amidőn a végzés indokolásában is úgy használtam: *a rendelkező részben leírt határozat született meg*. A „döntést”, mint szinonimát néhol – a szövegkörnyezettől függően, a szóismétléseket oldandó – meghagytam. Ha ebben az irányban haladnánk tovább, eljutnánk tudományos pályafutásom egyik sarkalatos – teljesen és végérvényesen, megnyugtatóan meg nem oldható – tárgyköréhez, a jogi nyelv szinonimahasználatához. Eről talán majd legközelebb.

*

Befejezésül, zárszóként megjegyzem, sem a jog, sem a jogi nyelv, annak hivatali, közigazgatási változata nem olyan egzaktak, mint a matematika. Nálunk a kétszer kettő nem mindig négy, ez adja meg ennek a szakmának, fontoskodóbban szólva: tudományágnak minden báját, szépségét. Mindenkit arra kérek, a tisztességes jobbító szándék mindenkori jelenlétében senki se, egy pillanatra se kételkedjék. Az, hogy stílusom néha szarkasztikus, meg hogy cinikus vagyok, csak látszat.

Magukról a közreadott s a tanácskozás anyagában, a szeminárium „adatbázisában” mindenkor föllelhető iratmintákról annyit azért elmondanék: utógondozás nélkül „csukott szemmel” nem alkalmazható szövegek, mintegy irányadó, útmutató, elsősorban terminológiai, nyelvi segédeszközök. Jóllehet a szerb forrásnyelvi minták szinte mindegyike a hivatalos közlönyökből származik, a fordításokban nem mindenhol ragaszkodtam csökönyösen a sokszor túlszabályozott, szájbarágós eredetiekhez. Nem tartottam szükségesnek például, hogy tételesen felsoroljak tíz törvényszakaszt és ugyanannyi bekezdést, ezt utólag megteszi helyettem a gondosan értelmező fordító vagy jogszabályszerkesztő, butaságnak tartottam ezenfelül, hogy az iratmintákhoz csatlakoztatott magyarázatok, tájékoztatók kitüntetett helyen foglal kozzanak az iratok színével, méretével és egyéb, a jog és nyelv szempontjából nem húsbavágó kérdésekkel, úgy mint perforáció, ragasztó stb. Nem hiszem, hogy a törvényalkotó azt is elő kívánja írni, milyen méretű ollóval vágjuk le borítékunkról a tértivevényt, vagy megsérül-e a lyukasztás mentén a papír, ha pusztá kézzel esünk neki.

Remélem, nem hiábavaló erőfeszítésként fogható fel e szemináriumi dolgozatom. A teljesebb igazsághoz az is hozzátartozik, hogy szakmai gárdánk, káderállományunk fölfrissítése, több magyarul tudó jogász és közigazgatási szakember munkába állítása is a leghalaszthatatlanabb feladataink közé tartozik. Természetesen az ilyen tanácskozások megszervezése is rendkívül hasznos, az állandó tökéletesítés úgyszintén mindennapos feladatunk. Örülnék, ha az együtt töltött időt – legalább részben – velem együtt értékesnek ítélnék meg. Köszönöm a figyelmet.

*

* A szerző előadása elhangzott a Tartományi Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Kisebbségi Titkárság meg a Magyar Nemzeti Társzervezésében létrehozott A magyar nyelv hivatalos használata a közigazgatási szervezetben és az igazságügyben címmel Szabadkán, 2003 májusában megtartott szemináriumon.